

Rapport 5868

SECRETARIS VERHOEFFWEG 21A TE NAALDWIJK

J. Loopik

Secretaris Verhoeffweg 21A te Naaldwijk - gemeente Westland

Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven

J. Loopik

Colofon

ADC Rapport 5868

Secretaris Verhoeffweg 21A te Naaldwijk – gemeente Westland
Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven

Auteur: J. Loopik

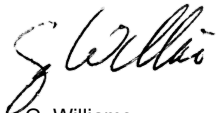
In opdracht van: OC Zuyt Brugge v.o.f.

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, juli 2022

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

G. Williams

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033 299 8181
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen	8
1.3 Opzet van het rapport	9
2 Vooronderzoek	10
2.1 Historie	10
2.2 Archeologie	10
3 Methoden	13
4 Fysische geografie	15
4.1 Landschap	15
5 Sporen en structuren	17
5.1 Historisch kaartmateriaal	19
6 Vondstmateriaal	21
7 Conclusie en beantwoording onderzoeksvragen	22
7.1 Algemeen	22
7.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen	23
8 Waardering en selectieadvies	25
8.1 Waardering van de vindplaats	25
8.2 Selectieadvies	26
Literatuur	26
Lijst van afbeeldingen	27
Lijst van tabellen	27
Bijlage 1: Sporenlijst	28
Bijlage 2: Vondstenlijst	28
Verklarende woordenlijst	29
Afkortingen in de database	31

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Zuid-Holland
Gemeente:	Westland
Plaats:	Naaldwijk
Toponiem:	Secretaris Verhoeffweg 21A
Kaartblad:	37B
Coördinaten:	73.850, 445.375
Projectverantwoordelijke:	J. Loopik T: 06-46131808 E: J.Loopik@archeologie.nl Actorregistratie: 36130321
Bevoegde overheid:	Gemeente Westland Postbus 150 2670 AD Naaldwijk T: 14 0174 E: info@gemeentewestland.nl
Deskundige namens de bevoegde overheid:	Gemeente Westland N.L.A. (Nadine) Conradi Postadres: Postbus 150, 2670 AD Naaldwijk M 06 2050 0191 E nlaconradi@gemeentewestland.nl
Goedkeuring rapport door de bevoegde overheid:	Ja
Archiszaaknummer:	5150460100
ADC-projectcode:	4230142
Complex en ABR codering:	XXX (APP)
Periode(n):	NT
KNA versie:	4.1
Geomorfologische context:	Geulafzettingen op veen
NAP hoogte maaiveld:	Ca. 0,5 m+NAP
Maximale diepte onderzoek:	Ca. 2,1 m-NAP
Oppervlakte plangebied	1.600 m ²
Uitvoering van het veldwerk:	22 en 23 september 2021
Beheer en plaats documentatie:	Provinciaal Depot Bodemvondsten Zuid-Holland Kalkovenweg 23 2401 LJ Alphen aan den Rijn E: archeologischdepot@pzh.nl

Samenvatting

In opdracht van OC Zuyt Brugge v.o.f. heeft ADC ArcheoProjecten op 20 januari 2022 een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de vorm van proefsleuven uitgevoerd binnen het plangebied Secretaris Verhoeffweg 21A in Naaldwijk, gemeente Westland. Ontwikkelingscombinatie Zuyt Brugge v.o.f. is voornemens een appartementencomplex met halfverdiepte kelder te realiseren op een thans braakliggend terrein aan de Secretaris Verhoeffweg. Het definitieve ontwerp is nog niet bekend. Door deze herontwikkeling kunnen eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem verloren gaan.

Er zijn geen sporen of noemenswaardige vondsten gedaan op het diepste archeologische niveau, direct onder de vegetatiehorizont. Op een hoger niveau zijn restanten aangetroffen van een sloot en muurwerk. Het fragment muurwerk en de aanwezigheid van slooppuin in de sloot wijzen op nabijgelegen historische bewoning. Aangezien de dorpskern op afstand van het plangebied ligt, kan gedacht worden aan een boerderij. Zowel het aardewerk als de baksteenformaten uit de sloot wijzen op een laatmiddeleeuwse datering, specifiek tussen 1350 en 1450. Er is een verschil in formaat tussen de twee verzamelde bakstenen, wat kan duiden op een verschil in ouderdom. Dat zou betekenen dat mogelijk de grootste exemplaren zijn hergebruikt, in een nieuw gebouw. Desalniettemin moet aan een laatmiddeleeuwse datering worden gedacht. Het formaat baksteen dat in het fragment muurwerk is gebruikt lijkt op basis van het formaat behoorlijk jonger, en dateert in de Nieuwe tijd. Het baksteenpuin is dus afkomstig uit een veel ouder gebouw.

Opvallend is wel, dat er verder geen sporen van landgebruik zijn waargenomen. Dat impliceert dat het gebouw waartoe het baksteenpuin uit de sloot toe heeft behoort, mogelijk buiten het plangebied heeft gestaan. Immers, een gebouw uit die periode behoort hoogst waarschijnlijk tot een boerenbedrijf, waarvan sporen van landgebruik worden verwacht op het erf. Het is waarschijnlijker dat het een dump betreft van slooppuin, dat van elders afkomstig is.

Het fragment muurwerk is in de Nieuwe tijd gedateerd. Op de diverse historische kaarten die voor het bureauonderzoek zijn geraadpleegd, is geen bebouwing te zien. Deze kaarten dateren echter wel uit de 19^e eeuw. Het aangetroffen fragment muurwerk kan tot een dermate klein gebouw behoord hebben, dat deze niet is opgetekend. De relatief ondiepe fundering ervan wijst hier tevens op. In het kader van het historisch landgebruik (boomgaard en tuin) moet dan gedacht worden aan een schuur. Dergelijke gebouwen komen binnen het plangebied wel voor op de Bonnebladen vanaf 1880. Het is dan ook waarschijnlijk dat het fragment muurwerk hiertoe heeft behoord en dateert uit de late 19^e eeuw.

De bodemopbouw die is gedocumenteerd wijst op een beperkte invloed van (sub)recente grondverstorende werkzaamheden. Dat betekent dat als er archeologische restanten in de bodem aanwezig zijn, deze nog relatief intact moeten zijn gebleven. Aangezien deze niet in voldoende aantal of bijzonderheid zijn aangetroffen, kan worden geconcludeerd dat het plangebied in het verleden niet intensief is gebruikt. Een typering van de vindplaats moet derhalve gezocht worden in de categorie landbewerking/landinrichting.

Op basis van de resultaten van het archeologisch onderzoek adviseert ADC ArcheoProjecten de bevoegde overheid de locatie vrij te geven voor verdere ontwikkeling. Het is onwaarschijnlijk dat het plangebied in het verleden (intensief) bewoond of in gebruik is geweest, anders dan als tuin en boomgaard.

ADC ArcheoProjecten wijst de opdrachtgever er op dat de bevoegde overheid beslist of dit advies al dan niet wordt opgevolgd; indien deze een andere mening is toegedaan, dient u rekening te houden met vervolgonderzoek.

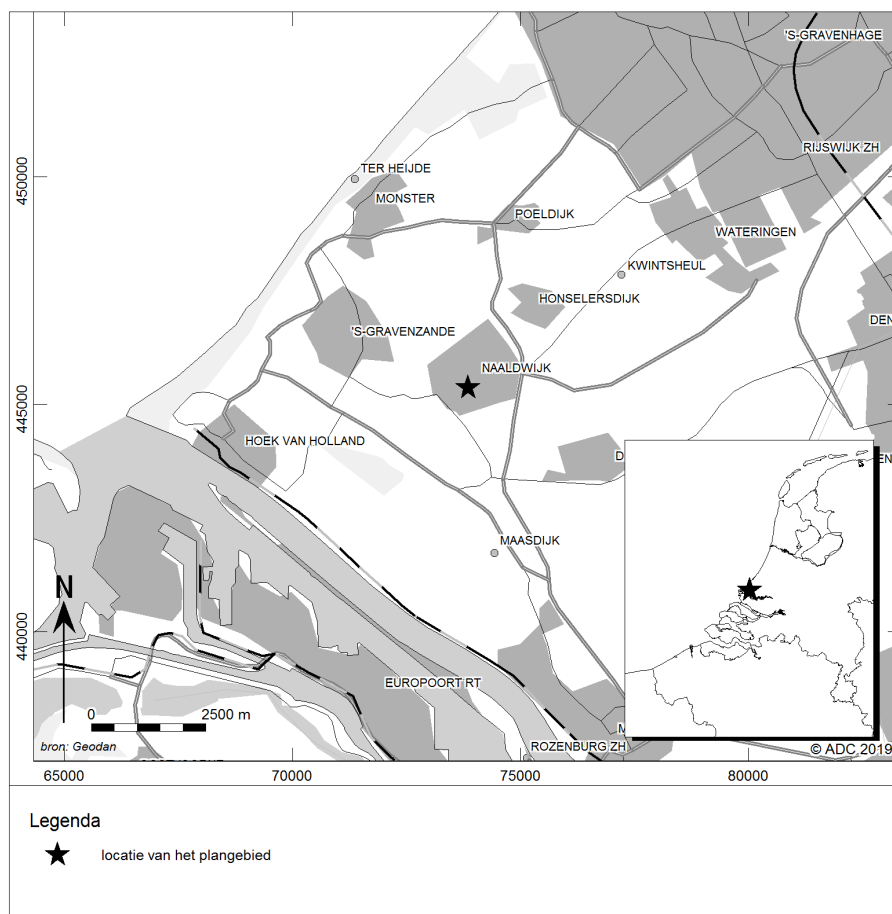
Indien bij verdere graafwerkzaamheden alsnog archeologische waarden en resten worden aangetroffen, dienen deze conform de Erfgoedwet, art. 5.10, direct te worden gemeld. In de praktijk kan melding het beste direct plaatsvinden bij de gemeente (de bevoegde overheid).

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Tijd in jaren	
Nieuwe tijd:		1500 - heden
Nieuwe tijd C	1850 - heden	
Nieuwe tijd B	1650 - 1850 na Chr.	
Nieuwe tijd A	1500 - 1650 na Chr.	
Middeleeuwen:		450 - 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen B / Late Middeleeuwen	1250 - 1500 na Chr.	
Late Middeleeuwen A / Volle Middeleeuwen	1050 - 1250 na Chr.	
Vroege Middeleeuwen D / Ottoonse periode	900 - 1050 na Chr.	
Vroege Middeleeuwen C / Karolingische tijd	725 - 900 na Chr.	
Vroege Middeleeuwen B / Merovingische tijd	525 - 725 na Chr.	
Vroege Middeleeuwen A / Volksverhuizingstijd	450 - 525 na Chr.	
Romeinse tijd:		12 voor Chr. - 450 na Chr.
IJzertijd:		800 - 12 voor Chr.
Bronstijd:		2000 - 800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):		5300 - 2000 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):		8800 - 4900 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):		tot 8800 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

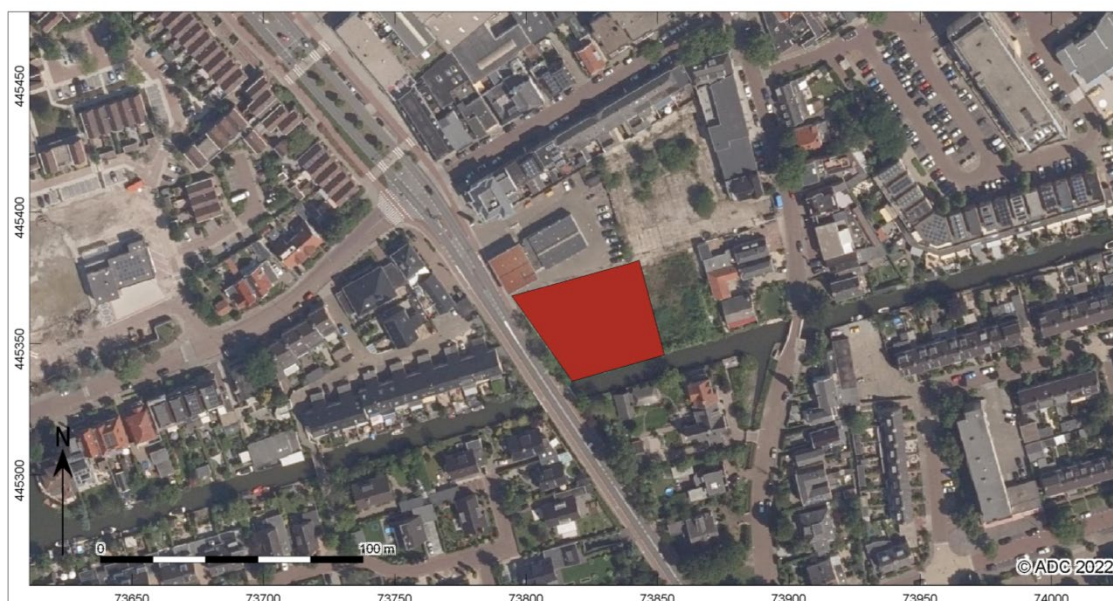
Afb. 1. Locatie van het plangebied.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van OC Zuyt Brugge v.o.f. heeft ADC ArcheoProjecten op 20 januari 2022 een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de vorm van proefsleuven uitgevoerd binnen het plangebied Secretaris Verhoeffweg 21A in Naaldwijk, gemeente Westland (Afb. 1 & 2). Ontwikkelingscombinatie Zuyt Brugge v.o.f. is voornemens een appartementencomplex met halfverdiepte kelder te realiseren op een thans braakliggend terrein aan de Secretaris Verhoeffweg. Het definitieve ontwerp is nog niet bekend. Ter plaatse is recentelijk een oude bedrijfshal, behorend tot het veilinggebouw uit de eerste helft van de 20^e eeuw afgebroken, sindsdien ligt het terrein braak. Door deze herontwikkeling kunnen eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem verloren gaan.

Afb. 2. Detailopname van het plangebied (rood kader).

Op grond van de Erfgoedwet moeten archeologische (verwachtings)waarden gewaarborgd zijn in het bestemmingsplan. Een bestemmingsplanwijziging zal worden getoetst aan de archeologische beleidskaart van de gemeente Westland.¹ Op deze kaart bevindt het plangebied zich in verwachtingszone II. Hierbinnen geldt een vrijstelling tot 250 m² en 50 cm -mv. Genoemde archeologische drempelwaarden wijken af van het geldende bestemmingsplan 'Centrum Naaldwijk' dat op 25 juni 2013 onherroepelijk is vastgesteld.² Volgens dit bestemmingsplan geldt een vrijstelling tot 100 m² en 50 cm -mv.

Omdat de voorgenomen bodemingreep de in het bestemmingsplan vastgelegde grenswaarden voor de verplichting tot het doen van archeologisch onderzoek overschrijdt, is ter plaatse archeologisch onderzoek noodzakelijk. In 2019 is voor het plangebied een archeologisch bureau- en booronderzoek uitgevoerd.³ Uit dit onderzoek is gebleken dat een restant van het potentiële archeologische niveau in delen van het plangebied intact is. De voorgenomen bouwplannen zullen mogelijk aanwezige archeologische resten ernstig beschadigen of zelfs vernietigen. Op basis hiervan heeft ADC ArcheoProjecten geadviseerd om binnen het plangebied een vervolgonderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) uit te voeren, om deze verwachting te toetsen. De bevoegde overheid heeft dit advies overgenomen.

¹ Kerkhof 2012.

² <https://www.ruimtelijkeplannen.nl>

³ Van der Zee en Kruijthof 2019.

De proefsleuven zijn aangelegd en onderzocht conform de KNA 4.1 en het Programma van Eisen (PvE), dat door M.L. Kruijthof van ArcheoWest is opgesteld.⁴ De aan het onderzoek gestelde onderzoeksvragen staan weergegeven in dit Programma van Eisen (PvE); deze worden bij het onderzoek zo nauwkeurig mogelijk beantwoord.

Het plangebied heeft een oppervlakte van 1.600 m² en ligt momenteel braak. De locatie wordt in het noorden begrensd door de 's-Gravenzandseweg, in het zuiden door de Boschslot, in het westen door de Secretaris Verhoeffweg en in het oosten door het Zuideinde. In het plangebied zijn in totaal drie proefsleuven aangelegd, met een totale oppervlakte van 130 m².

Het veldwerk is uitgevoerd op 20 januari 2022. Projectverantwoordelijke van ADC ArcheoProjecten was J. Loopik. Het veldteam bestond uit J. Loopik (Senior KNA archeoloog) en M. Koopman (KNA archeoloog). Controle en coördinatie van documentatie en vondstverwerking is uitgevoerd door J.W. Beestman. De betrokken Senior archeoloog was G. Williams. De bijbehorende documentatie die tijdens het proefsleuvenonderzoek werd verzameld, zal worden gedeponneerd in het Provinciaal Depot Bodemvondsten Zuid-Holland.

1.2 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen

Het doel van dit Inventariserend Veld Onderzoek in de vorm van proefsleuven (IVO-P) is het verkrijgen van een betrouwbaar inzicht in de aanwezigheid, de aard, de datering, de omvang en de conservering van archeologische (bewonings)resten in het plangebied, teneinde tot een waardestelling te kunnen komen. Deze waardestelling zal worden vertaald in een selectieadvies. Het bevoegd gezag zal naar aanleiding van dat advies een selectiebesluit nemen of (een deel van) de locatie behoudenswaardig is, of dat deze vrij gegeven kan worden voor ontwikkeling.

Onderzoeksvragen

Het onderzoek is gericht op beantwoording van de vragen gesteld in het PvE.⁵

1. Kunnen binnen het onderzoeksgebied intacte archeologische vindplaatsen verwacht worden?
2. Komen de resultaten van het onderzoek overeen met de resultaten uit het booronderzoek en met de archeologische verwachtingszone in het gemeentelijk beleid en zo nee, kan de verwachting naar boven of naar beneden worden bijgesteld?
3. Wat is de bodemkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
4. Is de in het booronderzoek aangetroffen humeuze laag inderdaad een aanwijzing voor een vindplaats, of heeft deze een natuurlijke oorsprong. Wat zegt dit voor de archeologische verwachting bij het aantreffen van deze laag in de nabije omgeving?
5. In welke mate is de bodem geërodeerd of verstoord?
6. Indien er sprake blijkt te zijn van een vindplaats, wat is de aard, de datering, het complextype, de omvang, de diepteligging, de conserveringstoestand, de gaafheid, de locatie, de uiterlijke kenmerken en mogelijke verstoringen van de archeologische sporen en vondsten?
7. Zijn er aanwijzingen voor gebouwen en/of erven uit de laat-Romeinse tijd of de Middeleeuwen en zo ja, wat is hun datering? Is er sprake van meerdere afzonderlijke perioden van bewoning of is er sprake van bewoningscontinuïteit gedurende een bepaalde periode? Kan de functie van de gebouwen worden bepaald?
8. Zijn er sporen gevonden van vroegere percelingsstructuren?
9. Zijn er water- of beerputten en/of afvalkuilen aanwezig?
10. Wat is de archeologische waarde, volgens de KNA-waarderingssystematiek, van het plangebied en welke consequenties heeft dat voor de geplande ontwikkeling?
11. Indien er geen sprake blijkt te zijn van een vindplaats: zijn de resultaten van het onderzoek representatief voor hele plangebied?

⁴ Kruijthof 20-04-2021.

⁵ Kruijthof 2021.

1.3 Opzet van het rapport

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1 -specificatie VS05). In dit rapport worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd, waarna de eerste conclusies volgen. Dit onderzoek vormt geen eindstation, maar de basis van waaruit verder synthetiserend onderzoek kan plaatsvinden.

Na de samenvatting en dit inleidende hoofdstuk volgt het historisch kader en het vooronderzoek in hoofdstuk 2, waarna in hoofdstuk 3 een omschrijving van de onderzoeksmethoden volgt. Vervolgens zullen de verschillende deelonderzoeken aan de orde komen. Allereerst hoofdstuk 4, fysische geografie, gevolgd door de resultaten die het onderzoek opgeleverd heeft in hoofdstuk 5. In dit hoofdstuk 6 worden de vondsten besproken. Tenslotte zullen in hoofdstuk 7 de resultaten worden besproken, de onderzoeksvragen worden beantwoord en zal in hoofdstuk 8 een selectieadvies worden gegeven.

2 Vooronderzoek

In dit hoofdstuk wordt de bewoningsgeschiedenis en het vooronderzoek van het plangebied besproken. Hierbij wordt gebruik gemaakt van informatie verkregen bij het vooronderzoek en het PvE. Onderstaande beschrijvingen zijn, zij het geredigeerd, grotendeels overgenomen uit van der Zee en Kruijthof 2019 en het PvE.

2.1 Historie

Archeologische sporen hebben aangetoond dat het grondgebied van de gemeente Westland reeds vanaf het Neolithicum bewoning kent.⁶ Op basis van de beperkte gegevens moet worden aangenomen dat in het Neolithicum en de daarop volgende perioden, de Bronstijd en de Vroege en Midden-IJzertijd, de bewoning zich op de strandwallen concentreerde, omdat de rest van het gebied te nat was.

Vanaf de Midden-IJzertijd werd het veen ontwaterd door getijdengeulen en vond ook op het veen bewoning plaats. Tevens vond op de verlande getijdegeulen van de Hoekpolder Laag bewoning plaats gedurende een korte periode in de Late IJzertijd. De geulen slibden vrij snel dicht, waarna het veen weer overstroomde en bedekt werd met een laag klei. De Gantel vormde in de Romeinse tijd een belangrijke scheepvaartverbinding tussen de Maas bij Naaldwijk en de Rijn bij Leiden. In deze periode liep ook een weg parallel aan de meest oostelijke strandwal en parallel aan de Gantel.

Nadat de Gantel aan het begin van de Romeinse tijd van de zee wordt afgesneden en langzaam opslibt, vond, van de 1e tot de 3e eeuw na Chr., intensieve bewoning plaats op de oeverwallen van de Gantel. In de 3e eeuw was de Gantel geheel verland. Het gebied vernatte en er vond opnieuw veenvorming plaats, waardoor er een einde kwam aan de bewoning. Vanaf de 6e eeuw vond op de strandwallen weer bewoning plaats. Vanaf de strandwallen en de rivierlopen werd het achterland ontgonnen. Bewoning vond plaats op het veen en op de afzettingen van de Gantel Laag. In de 11e en 12e eeuw vonden overstromingen plaats waarbij de zee via de Maas het Westland binnendrong. In 1134 na Chr. werd de haakwal tussen Naaldwijk en Monster doorbroken en ontstond hierbij een nieuwe monding voor de Gantel en de Booma. Tijdens deze inbraak werd een dek van zeeklei afgezet (Laag van Poeldijk, oudere fase). Hierna veranderde het verkavelingspatroon en vond bewoning op huisterpen plaats. In de 13e eeuw werd de bewoning korte tijd onderbroken doordat de duinenrij bij Monster doorbrak en in het gebied een laag klei werd afgezet (Laag van Poeldijk, jongere fase).

De overstromingsrampen vormden de aanleiding tot de aanleg van lengtedijken op de oevers van de rivieren.⁷ Later werden langs de Maas dijken aangelegd waardoor de zee niet meer via de kleine rivieren het land kon binnendringen. Voor de ontwatering van het gebied werden kanalen gegraven. vermoedelijk werd in de periode ook de direct ten zuiden van het plangebied gelegen Naaldwijkse vaart gegraven. De tussenliggende gebieden werden toen ingepolderd door het aanleggen van kades en afwateringssloten.

2.2 Archeologie

Omdat op de provinciale verwachtingskaarten detailinformatie ontbreekt, zijn deze minder bruikbaar op gemeentelijk niveau. Daarom is in 2012 op basis van landschapskenmerken en bekende archeologische en historische waarden een gemeentelijke archeologische beleidskaart vervaardigd, waarop gebieden met bekende archeologische waarden en verwachtingszones, ieder met een eigen archeologieregime, zijn weergegeven.⁸ Het plangebied is gelegen in 'Verwachtingszone II'. Deze verwachtingszone bestaat uit (een buffer rondom) de locaties van de geulafzettingen van de Hoekpolder Laag in het zuidelijk deel van de gemeente Westland. In deze zone zijn ook die delen van de geulafzettingen van de Gantel Laag opgenomen die al in de Romeinse tijd waren verland, evenals de duinafzettingen van de Laag van Ypenburg en de Laag van Voorburg. In de gehele Verwachtingszone II bestaat een hoge kans op het aantreffen van

⁶ Kerkhof 2012.

⁷ <http://www.westlandkaart.nl>

⁸ Kerkhof 2012.

archeologische vindplaatsen uit de IJzertijd, de Romeinse tijd, de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. Voor resten uit het Neolithicum en de Bronstijd geldt een hoge verwachting voor het aantreffen van archeologische resten op de duinafzettingen van Ypenburg en Voorburg. Archeologische resten worden in deze zone verwacht op dezelfde diepte als in Verwachtingszone I. De dichtheid van archeologische vindplaatsen zal echter lager zijn.

Op de Cultuurhistorische Atlas maakt het plangebied geen deel uit van een terrein met een vastgestelde archeologische waarde.⁹ Ook in de directe omgeving zijn dergelijke terreinen niet aanwezig.

Op de Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME1.2) zijn in het onderzoeksgebied geen resten van ondergronds en bovengronds militair erfgoed aangegeven.¹⁰

In Archis3 zijn binnen het gedefinieerde onderzoeksgebied (straal van 200 m rondom het plangebied) geen archeologische vondstmeldingen geregistreerd. Wel is een aantal onderzoeksmeldingen gedaan. De resultaten van de onderzoeken worden, voor zo ver de bijbehorende rapporten beschikbaar zijn, in het onderstaande besproken.

Voor een terrein aan de 's-Gravenzandseweg 40, op circa 130 m ten westen van het plangebied, is een bureauonderzoek uitgevoerd naar de (mogelijke) aanwezigheid van archeologische waarden.¹¹ Dit werd gevolgd door de uitvoering van een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek. Hierbij is een 100 tot 260 cm dik heterogeen pakket van matig fijn zand, vermengd met sterk zandige klei aangetroffen. Waarschijnlijk is deze relatief diepe verstoring te relateren aan de voormalige functie van gebied als veilingterrein en de vroegere aanwezigheid van een loskade. Vanwege de relatief diepe verstoring en de afwezigheid van onverstoorde duinafzettingen werden geen intacte archeologische waarden verwacht.

Voor de locatie Patijnenburg, op circa 140 m ten noorden van het plangebied, is een bureauonderzoek uitgevoerd naar de (mogelijke) aanwezigheid van archeologische waarden.¹² Dit werd gevolgd door de uitvoering van een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een karterend booronderzoek op delen van de locatie ('fase 1' en 'fase 2'). Voor genoemde delen werd op grond van het ontbreken van aanwijzingen voor archeologische vindplaatsen, geen aanvullend onderzoek noodzakelijk geacht. Wel werd als 'nazorg' een inspectie tijdens het graven van de bouwputten geadviseerd. Voor het niet onderzochte deel ('fase 3') werd geadviseerd om na de sloop van de bebouwing alsnog een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een karterend booronderzoek uit te voeren. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de ondergrond uit geulafzettingen bestaat met daarop een pakket strandafzettingen.¹³ Deze worden van elkaar gescheiden door een laag kalkloze humeuze klei of kleilig veen. Deze laag, waarvan de top op een diepte variërend van 160 tot 120 cm –mv (circa 1,60 m –NAP) werd aangetroffen, werd beschouwd als een potentieel ijzertijdniveau. Ondanks het ontbreken van archeologische indicatoren, kon de aanwezigheid van archeologische resten niet geheel worden uitgesloten. Daarom werd een archeologische begeleiding van de grondwerkzaamheden geadviseerd. Zo ver bekend is dit (nog) niet uitgevoerd.

Voor een locatie aan de Willem van Hooffstraat/Willem de Sitterstraat, op circa 160 m ten noorden van het plangebied, is naar aanleiding van de nieuwbouw van een winkelcentrum een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.¹⁴ De resultaten van dit onderzoek zijn niet bekend.

Voor een locatie aan de Koningstraat/Prins Hendrikstraat, op circa 140 m ten noordoosten van het plangebied, is inventariserend veldonderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.¹⁵ Dit onderzoek betrof een vervolg op een eerdere fase van het archeologisch

⁹ https://pzh.b3p.nl/viewer/app/Cultuur_historische_atlas

¹⁰ <http://www.ikme.nl>

¹¹ Zaakidentificatie 4003921100, Beckers 2016.

¹² Zaakidentificatie 2110643100, Bult & Jongma 2006.

¹³ Zaakidentificatie 2426503100 (Archis 2 onderzoeksmeldingsnummer 59.452), Hanemaaijer 2014.

¹⁴ Zaakidentificatie 2020611100 (Archis2 onderzoeksmeldingsnummer 1453).

¹⁵ Zaakidentificatie 2073165100 (Archis2 onderzoeksmeldingsnummer 13198, waarnemingsnummer 400.141 en vondstnummer 3264), Van den Berg 2005.

vooronderzoek dat bestond uit een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek.¹⁶ Op grond van de resultaten daarvan werd geconcludeerd dat er mogelijk belangrijke archeologische waarden aanwezig zijn op de betreffende locatie. Naar aanleiding hiervan werd aanbevolen om dit door middel van proefsleuven te laten vaststellen. Tijdens dit onderzoek, dat bestond uit een drietal sleuven, zijn grondsporen, funderingen, water- en beerputten aangetroffen uit de Late Middeleeuwen t/m de Nieuwe tijd. De meeste sporen houden verband met een boerderij aan de Koningstraat en bebouwing aan de Prins Hendrikstraat. Daarnaast kwam een greppel/sloot uit de Vroege Middeleeuwen tevoorschijn die mogelijk een relatie heeft met de waterloop uit de 10^e-12^e eeuw die ten noorden van de locatie is aangetroffen. Op grond van de resultaten werd een opgraving geadviseerd. Een vierde proefsleuf kon vanwege de aanwezigheid van bebouwing niet aangelegd worden. Aanbevolen werd om na de sloopwerkzaamheden van de bestaande bebouwing te bepalen of het graven van een proefsleuf zinvol is. Indien dit niet het geval is, werd aanbevolen de graafwerkzaamheden archeologisch te laten begeleiden.

Een laatste onderzoeksmelding heeft betrekking op een bureauonderzoek voor een leidingtracé in de gemeente Westland.¹⁷ Op basis van de resultaten werd geadviseerd de delen die een lage archeologische verwachting hebben of de delen waar de leiding door middel van een gestuurde boring worden aangelegd, vrij te geven voor de voorgenomen werkzaamheden. Voor de delen waar nog wel een archeologische verwachting van toepassing is, werd geadviseerd vervolgonderzoek uit te voeren. Omdat het relatief korte stukken van het tracé betreft, werd geadviseerd om dit vervolgonderzoek uit te voeren in de vorm van een archeologische begeleiding van de graafwerkzaamheden. Zo ver bekend is dit (nog) niet uitgevoerd.

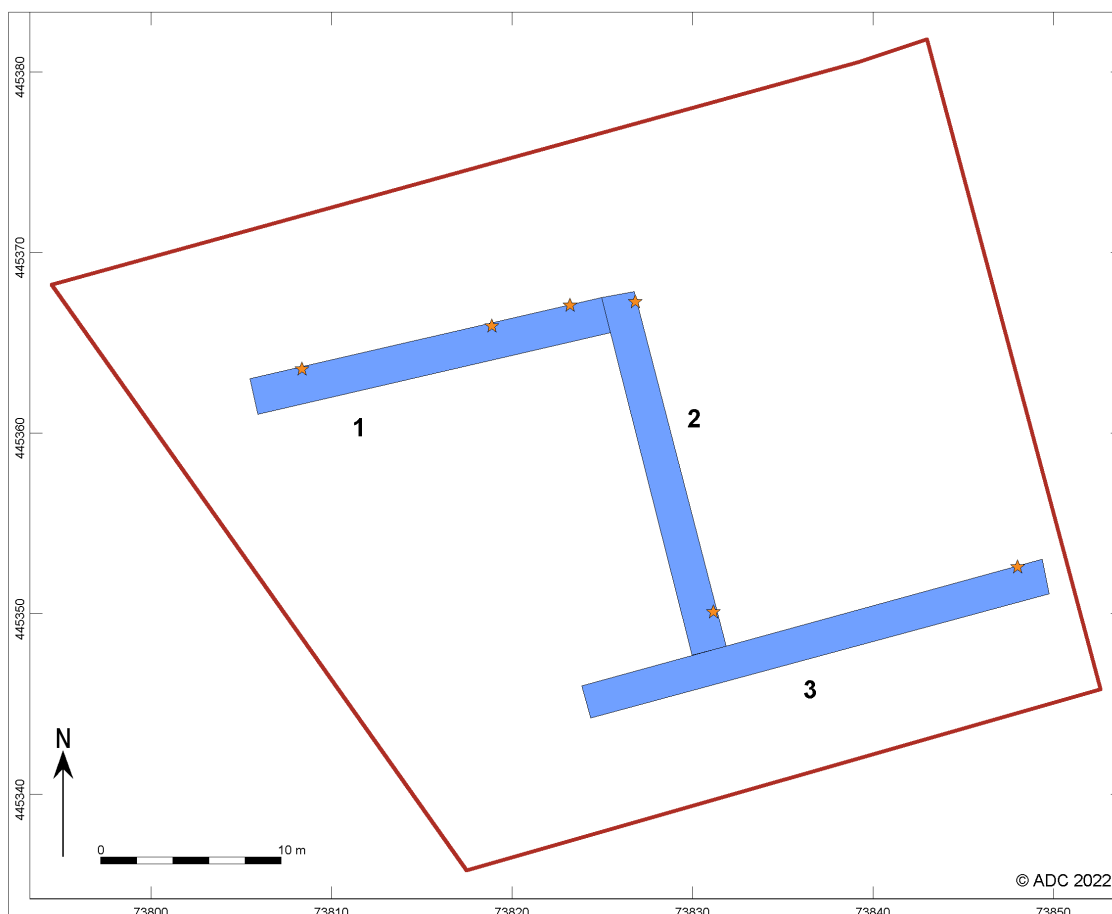
¹⁶ Rietkerk 2005.

¹⁷ Zaakidentificatie 4026520100, Wullink 2016.

3 Methoden

Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd conform de KNA 4.1 en het PvE.¹⁸ Tijdens het IVO zijn in het plangebied drie werkputten van 2 m breed aangelegd, met een totale oppervlakte van 130 m² (Afb. 3). Er werden twee archeologische niveaus aangesneden. Het oudste en diepste niveau kwam overeen met een aanwezige vegetatiehorizont. De vegetatiehorizont duikt richting het zuidoosten weg. Het oudste archeologische vlak, direct onder een vegetatiehorizont, verschilde hierdoor nogal in diepte, van 1,6 m-maaiveld in het westen, tot 2,4 m-maaiveld in het zuiden van put 2. In overleg met de directievoerder is put 3 richting het westen uitgebreid, om de in put 1 aangetroffen sloot nader te begrenzen.

Afb. 3. Locatie van het plangebied (rood), met uitgevoerde proefsleuven (blauw), en locatie van de gedocumenteerde profielkolommen (geel).

De vlakken zijn machinaal aangelegd met een gladde bak. Tijdens de aanleg van het vlak zijn vondsten in vakken van 5x2 m verzameld. Tijdens het graven is laagsgewijs verdiept tot de relevante sporenvlakken en is de bodem en de stort grondig met een metaaldetector onderzocht. De vlakken zijn geheel ingemeten met behulp van een GPS, gefotografeerd en beschreven. Met de GPS zijn maaiveld- en vlakhoogten gemeten. Grondsporen zijn direct ingekrast, vervolgens is het vlak gefotografeerd en de sporen getekend met behulp van een GPS, waarbij om de 5 m een vlakhoogte is bepaald. Alle aangetroffen grondsporen zijn gecoupeerd, waarbij eventuele vondsten zijn verzameld. Alle relevante coupes zijn gefotografeerd en getekend op schaal 1:20. Om een goed overzicht te krijgen van de bodemopbouw zijn in alle werkputten profielkolommen op schaal 1:20 gedocumenteerd.

¹⁸ Kruijthof 2019.

Afb. 4. Het vlak wordt met de metaaldetector afgezocht.

4 Fysische geografie¹⁹

4.1 Landschap

De regio rond het plangebied is gevormd in het Holoceen, het huidige geologische tijdperk dat na de laatste ijstijd is begonnen (circa 11.700 jaar geleden). Deze periode werd gekenmerkt door een stijging van de temperatuur en een aanvankelijk snelle stijging van de zeespiegel.²⁰ Vanwege de toenemende stijging van de zeespiegel kwam het onderzoeksgebied steeds meer onder directe invloed van de zee te staan en vonden er regelmatig overstromingen plaats. Tijdens dergelijke overstromingen werden dikke lagen zandige en kleiige sedimenten afgezet en werden diepe geulen uitgesleten, die dichtslibden wanneer de zee zich terugtrok. Deze afzettingen worden gerekend tot het Laagpakket van Wormer binnen de Formatie van Naaldwijk (oude benaming: Afzettingen van Calais²¹).

Rond 4000 v. Chr. begon de snelheid waarmee de zeespiegel steeg af te nemen.²² Hierdoor ontstond een nieuwe kustlijn, in de vorm van een kustbarrière die circa 10 kilometer landinwaarts van de huidige kustlijn lag (op de lijn Wieringen – Naaldwijk). Er ontstonden strandwallen (Laagpakket van Zandvoort binnen de Formatie Naaldwijk) met lage duinen. Na het ontstaan van genoemde kustbarrière ging de kust zich verder in westelijke richting uitbouwen, waarbij een serie parallelle strandwallen werden gevormd. Door de bescherming van de strandwallen ontstond hierachter een rustig milieu waarin veenvorming plaatsvond. Met name na 2200 v. Chr., toen de voormalige Maasmonding verzandde en zich verplaatste naar het gebied waar zij heden ten dage ligt, kon dit veen zich ontwikkelen tot een dik pakket.²³ Vanwege de relatief gesloten kust vonden er in deze periode geen grote zee-inbraken en overstromingen plaats die het veen wegsloegen. Aan het rustige milieu kwam een einde toen vanaf circa 1500 v. Chr. de invloed van de zee in het onderzoeksgebied weer toenam.²⁴ Tijdens verschillende inbraken werd het Laagpakket van Walcheren afgezet. Binnen dit Laagpakket worden verschillende kleiige en zandige afzettingen onderscheiden. De oudste sedimenten dateren uit de periode tussen circa 1500 en 850 v. Chr., toen de zee een aantal keer het land binnendrong via de brede Maasmonding. In het onderzoeksgebied ontstonden hierbij dekafzettingen. Deze vormen de Hoekpolder Laag (oude benaming: Afzettingen van Duinkerke 0²⁵) op het aanwezige veen. Toen de invloed van de zee (tijdelijk) verminderde, trad vernatting op en vond opnieuw grootschalige veenvorming plaats. Na eeuwen van onverstoorde veengroei vonden vanaf circa 500 v. Chr. nieuwe zee-inbraken plaats.²⁶ Deze periode van overstromingen duurde tot circa 200 na Chr. Hierbij werden oude geulsystemen zeer actief en ontstonden nieuwe systemen. Eén van deze nieuwe geulen was de Gantel, waarvan de hoofdtak tussen Naaldwijk en Monster begon, van daar in noordoostelijke richting liep en bij Wieringen een flauwe bocht maakte richting Delft. De aanwezigheid van de Gantel leidde tot het ontstaan van de Gantel Laag (oude benaming: Afzettingen van Duinkerke I²⁷). Binnen deze laag komen zowel dek- als geulafzettingen voor (Afb. 5, S5000). Karakteristiek voor de top van de Gantel laag is een blauwe tot donkergrijze laag. Onderzoek heeft uitgewezen dat deze laag een veenresidu betreft.²⁸ Ze heeft de benaming Laag van Van Liere of Woudlaag gekregen en wordt als gidslaag van het oorspronkelijke (post-)Romeinse loopoppervlak beschouwd.

¹⁹ Tekst overgenomen uit Van der Zee en Kruijthof 2019, en Kruijthof 2021.

²⁰ Stouthamer et al. 2015.

²¹ Zagwijn & Van Staalduinen 1975.

²² Kerkhof 2012.

²³ Kerkhof 2012.

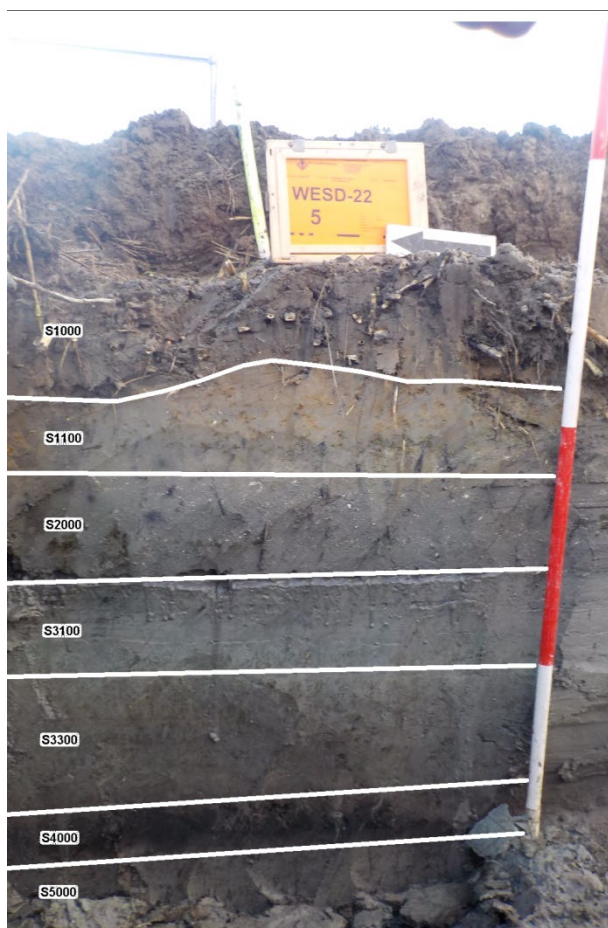
²⁴ Ibid.

²⁵ Zagwijn & Van Staalduinen 1975.

²⁶ Zagwijn & Van Staalduinen 1975.

²⁷ Ibid.

²⁸ Vos 2017.

Afb. 5. Noordelijke profielkolom in put 2.

Nadat vanaf de 3^e eeuw n. Chr. het landschap weer vernatte, kon veen zich opnieuw uitbreiden. Hierdoor raakten de dekafzettingen van de Gantel Laag bedekt met veen (Afb. 5, S4000). Uiteindelijk werden ook de geulafzettingen van de Gantel Laag afgedekt. Na enkele eeuwen van onverstoorde veengroei werden de omstandigheden tijdens de 10^e eeuw droger. Hierdoor stopte de veengroei en werden de veengebieden beter toegankelijk, waardoor ze in 11^e/12^e eeuw ontgonnen konden worden. Als gevolg van ontwatering klonk de veenbodem in, waardoor de geulafzettingen als hoger gelegen ruggen in het landschap kwamen te liggen. Tijdens het vooronderzoek is gebleken dat in het westelijk deel van het plangebied sprake is van een intacte bodem, met in de top van de Gantel Laag een humeuze band, die wijst op bodemvorming. Op dit niveau kunnen archeologische sporen uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen voorkomen.

In het tweede kwart van de 12^e eeuw na Chr. vonden nieuwe overstromingen plaats, waarbij de Laag van Poeldijk (oude benaming: Afzettingen van Duinkerke II/III²⁹) werd gevormd (Afb. 5, S1100-3100).³⁰ S3100 gaat vanaf de top over in een zandige laag (S2000), en betreft mogelijk een verspoeld deel van de in 1134 na. Chr. doorbroken haakwal. Om verdere overstromingen tegen te gaan werden in de regio dijken aangelegd. Hiermee kwam een einde aan de sedimentatie.

²⁹ Zagwijn & Van Staaldin 1975.

³⁰ Kerkhof 2012.

5 Sporen en structuren

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn twee archeologisch relevante niveaus aangesneden. Het eerste vlak is aangelegd onder de bouwvoor en eventueel aanwezige (sub)recente ophogingspakketten. Vlak 2 is aangelegd onder de aanwezige vegetatiehorizont. Hierbij is in de natuurlijke bodem een betrekkelijk klein aantal sporen en vondsten aangetroffen (tabel 2 & Afb. 6). In tabel 3 staan verdere relevante gegevens weergegevens. De sporen zijn relatief goed bewaard gebleven. Ze geven een indicatie van de indeling en het gebruik van het landschap.

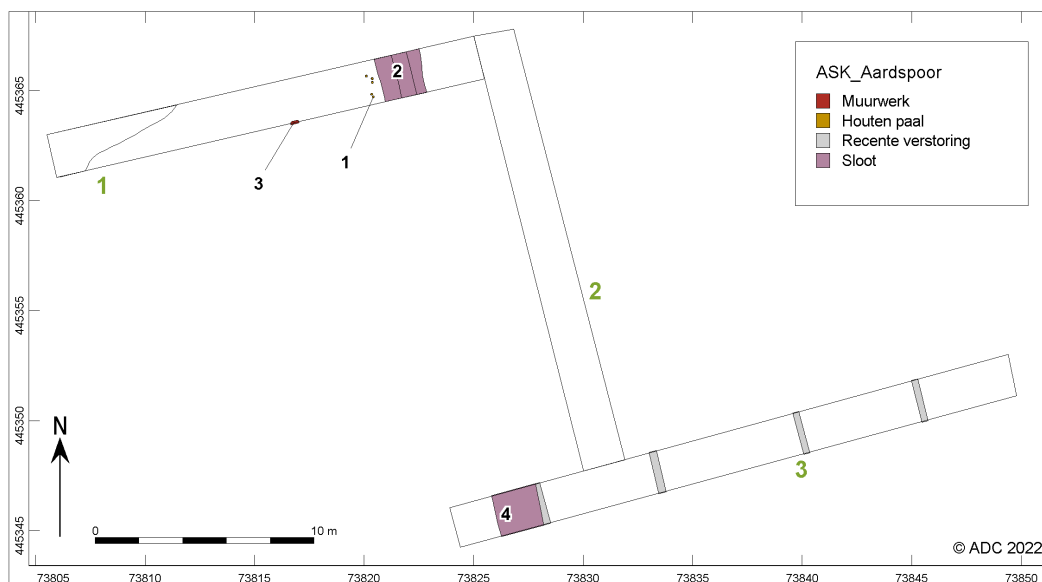
Recente sporen zijn als zodanig geclassificeerd op basis van hun vorm in het vlak, scherpheid van de begrenzing van het spoor, kleursamenstelling, vulling, insluitsels en coupvorm (onregelmatige onderzijden of diergangen). In bijlage 1 is de sporenlijst opgenomen met de aangetroffen sporen.

Tabel 2. Aantal sporen per categorie

Aard spoor	Aantal
Concentratie bot	1
Muurwerk	1
Natuurlijke laag	7
Ophogingslaag	1
Houten paal	5
Sloot	1

Tabel 3. Oppervlakte proefsleuven en maaiveld-/vlakhoogtes

Putnr	Opp. M ²	Mv. + NAP	Vlak 2 - NAP
1	40	0,4	1,2
2	40	0,4	1,3 noord / 1,9 zuid
3	50	0,6	1,9

Afb. 6. AlleSporenKaart. Vet gedrukt de putnummers, in zwart de spoornummers.

Het oudste en diepst gelegen vlak is direct onder de in het vooronderzoek genoemde vegetatiehorizont aangelegd. Uitgezonderd een kleine concentratie dierlijk botmateriaal (vnr 2) werden er geen sporen of vondsten aangetroffen. De diepte van deze vegetatiehorizont varieerde sterk, van 0,9 m-NAP in het noordoosten tot 1,9 m-NAP in het zuiden. Naarmate de laag daalde, werd deze dikker en veniger van samenstelling.

Op het vlak direct onder de bouwvoor werd een drietal sporen aangetroffen. Het betrof een fragment muurwerk (spoor 3), en een brede sloot (spoor 2&4), voorzien van een slordige palenrij (spoor 1) aan de westelijke zijde.

Afb. 7. Links het fragment muurwerk (spoor 3).

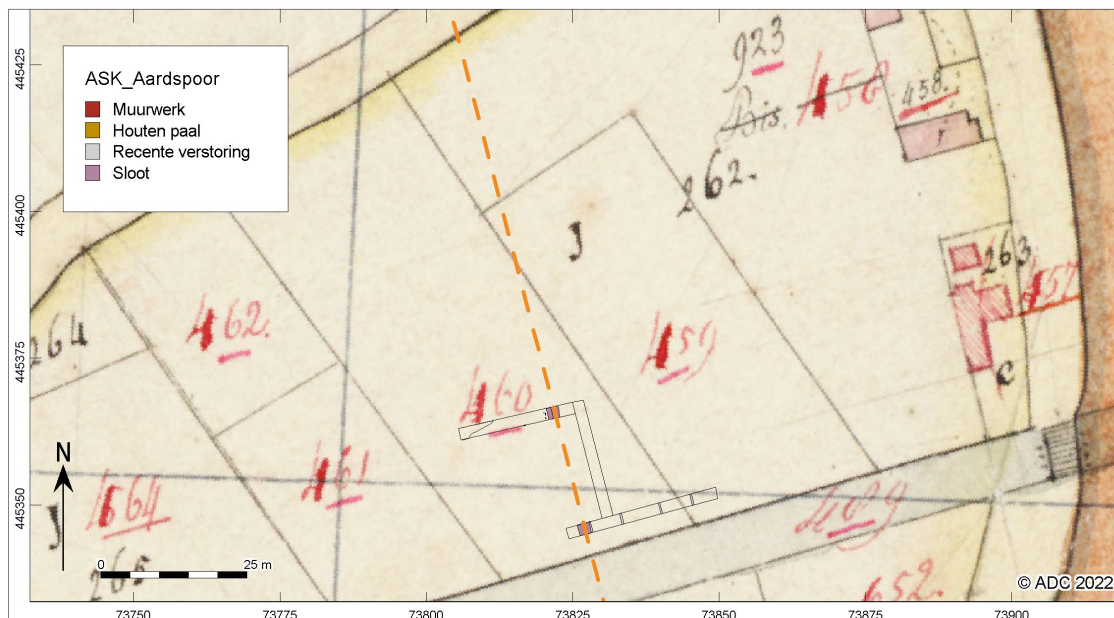
Afb. 8. Rechts de sloot (spoor 2/4).

Het muurwerk bestond uit handgevormde, bakstenen met afmetingen 18x10x5 cm en was van een uniforme oranje kleur, gemetseld met kalkmortel (Afb. 7). Het formaat baksteen wijst op een datering in de Nieuwe tijd. De aanwezigheid van handgevormde baksteen en kalkmortel is een indicatie dat het muurwerk ouder kan zijn dan ca. 1850, wanneer zowel machinale baksteen als het moderne Portland cement hun intrede doen. De vervanging van handgevormde bakstenen en kalkmortel is echter een langdurig proces. Aan het begin van de 20^e eeuw werd nog veelvuldig gebruik gemaakt van deze 'verouderde' materialen.

De ca. 2 m brede sloot bleek een fors exemplaar van ca. 2 m diepte (Afb. 8, OZ 1,98 m-NAP). Put 3 is een kort stuk richting het westen verlengd, om de loop ervan te controleren. In de sectie van de sloot in put 1 werd diverse aardewerkfragmenten verzameld, die tussen 1350 en 1450 dateren (vnr 1). In de sectie van de sloot in put 3 kwam een relatief grote hoeveelheid (gebroken) roze bakstenen naar boven, met afmetingen van 28x13x7 en 23x11,5x6 cm (vnr 3). Het betreft forse bakstenen, die wijzen op een laatmiddeleeuwse datering, alhoewel het verschil in maatvoering tussen beiden kan wijzen op een verschil in ouderdom. Het grootste formaat, die van 28 cm lengte, kan wat betreft ouderdom goed aansluiten op de datering van het aardewerk. De bakstenen verschillen tevens van de gebruikte baksteen in het aangetroffen muurwerk, wat betekent dat ze naar alle waarschijnlijkheid afkomstig zijn uit een ander, ouder gebouw. De sloot is uiteindelijk gedempt, met een lichtbruin pakket zavelige klei.

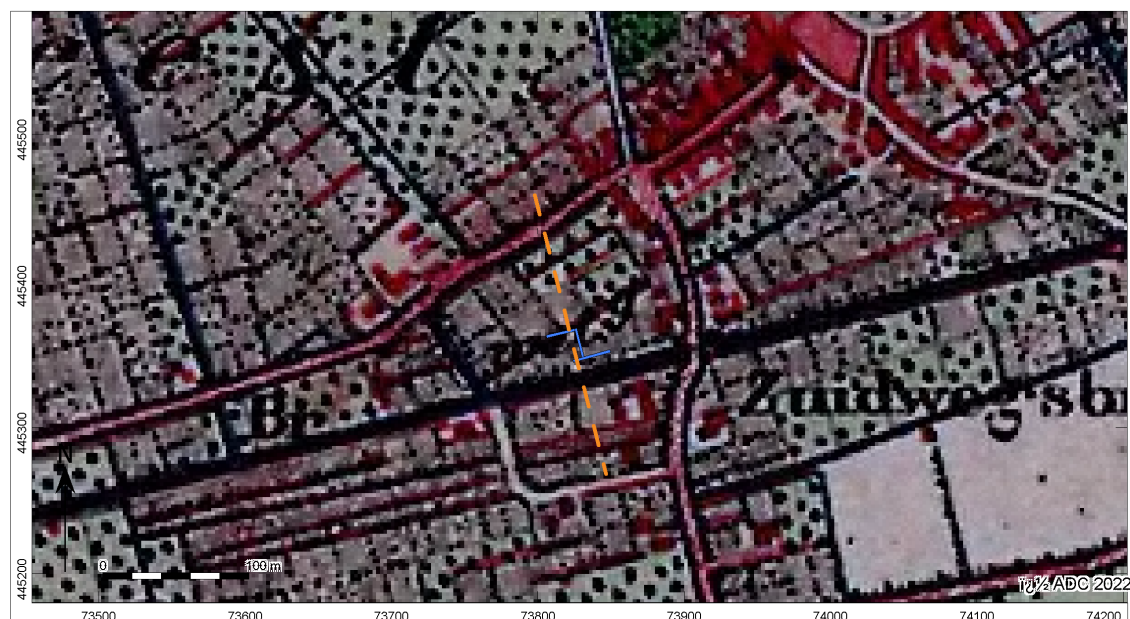
5.1 Historisch kaartmateriaal

De sporen die zijn aangetroffen betreffen een fragment muurwerk en een sloot. Als de sporenkaart over de kadastrale minuut van 1811-1832 wordt gelegd, dan zijn er geen overeenkomsten te zien tussen de locatie van de aangetroffen sloten en de percelering die op de kaart staat opgetekend (Afb. 9). Er staat tevens geen bebouwing op de minuut aangeduid.

Afb. 9. De aangetroffen sporen, geprojecteerd op de kadastrale minuut van 1811-1832. De oriëntatie van de aangetroffen sloot is aangegeven met een oranje stippellijn.

Op de latere Bonnebladen staan langwerpige, rode banen opgetekend (Afb. 10 & 11). Afgaande van de ingekleurde bebouwing in de historische kern van Naaldwijk, rechts bovenin de afbeeldingen, betreft het hier bebouwing. Mogelijk heeft het aangetroffen muurwerkfragment hiertoe behoord.

Afb. 10. De proefsleuven (blauw) op het Bonneblad van 1880.

Afb. 11. De proefsleuven (blauw) op het Bonneblad van 1896.

6 Vondstmateriaal

Tijdens het onderzoek zijn in totaal 15 vondsten gedaan. Het betreft aardewerk, dierlijk botmateriaal en baksteen. Het materiaal kwam uit sporen en een vegetatiehorizont. In bijlage 2 is een vondstenlijst opgenomen. Het vondstmateriaal is door materiaalspecialisten bekeken.

Tabel 4. Vondstaantallen

Inhoud	Totaal aantal	Totaal gewicht
BAKSTN	2	5000
ODB	5	97
AWG	8	204

Aardewerk

In werkput 1 werd een gedempte sloot aangetroffen. Uit de vulling ervan is aardewerk verzameld, dat door Senior KNA specialist J. Verduin is bekeken. De resultaten staan in onderstaande tabel 4 weergegeven.

Tabel 5. Aangetroffen aardewerk

Vnr	Put	Spoor	Aard	Datering	Aantal	Gewicht	Opmerking
1	1	2	SL	1350-1450	1	124	roodbakkend aardewerk. Rand-wand fragment met worstoor.
1	1	2	SL	1350-1450	6	68	roodbakkend aardewerk. Eén fragment met witte slibdecoratie.
1	1	2	SL	1350-1450	1	8	steengoed zonder oppervlaktebehandeling. Kraag op hals aanzet, wrsch kan.

Dierlijk botmateriaal

In de vegetatiehorizont werd in de noordoostelijke hoek van put 2 werd in de vegetatiehorizont een kleine concentratie dierlijk botmateriaal aangetroffen (vnr 2). Het materiaal is door Senior KNA specialist H. van Engeldorp Gastelaars bekeken. Het betreft de restanten van een onderkaak van een rund.

Baksteen

In put 3 werd in de sloot een baksteenconcentratie aangetroffen, van veelal gebroken baksteen (vnr 3). Twee complete, roze exemplaren zijn meegenomen en opgemeten. De bakstenen hebben afmetingen van 28x13x7 en 23x11,5x6 cm.

7 Conclusie en beantwoording onderzoeksvragen

7.1 Algemeen

De verwachting die op grond van het vooronderzoek is gesteld, kan op basis van het onderhavige onderzoek worden bijgesteld. Uit het vooronderzoek bleek dat er sporen kunnen worden verwacht uit de periode IJzertijd – Nieuwe tijd.

Er zijn geen sporen of noemenswaardige vondsten gedaan op het diepste archeologische niveau, direct onder de vegetatiehorizont. Op een hoger niveau zijn restanten aangetroffen van een sloot en muurwerk. Het fragment muurwerk en de aanwezigheid van slooppuin in de sloot wijzen op nabijgelegen historische bewoning. Aangezien de dorpskern op afstand van het plangebied ligt, kan gedacht worden aan een boerderij. Zowel het aardewerk als de grootste baksteenformaten uit de sloot wijzen op een laatmiddeleeuwse datering, specifiek tussen 1350 en 1450. Er is een verschil in formaat tussen de twee verzamelde bakstenen, wat kan duiden op een verschil in ouderdom. Dat zou betekenen dat mogelijk de grootste exemplaren zijn hergebruikt, in een nieuw gebouw. Desalniettemin moet aan een laatmiddeleeuwse datering worden gedacht. Het formaat baksteen dat in het fragment muurwerk is gebruikt lijkt op basis van het formaat behoorlijk jonger, en dateert in de Nieuwe tijd. Het baksteenpuin is dus afkomstig uit een veel ouder gebouw.

Opvallend is wel, dat er verder geen sporen van landgebruik zijn waargenomen. Dat impliceert dat het gebouw waartoe het baksteenpuin uit de sloot toe heeft behoort, mogelijk buiten het plangebied heeft gestaan. Immers, een gebouw uit die periode behoort hoogst waarschijnlijk tot een boerenbedrijf, waarvan sporen van landgebruik worden verwacht op het erf. Het is waarschijnlijker dat het een dump betreft van slooppuin, dat van elders afkomstig is. Gezien de afwezigheid van andere sporen van landbewerking, betreft het een wat verder weg van het (woon)erf gelegen stuk eigendom, wellicht gebruikt als akker- of weideland.

Het fragment muurwerk is in de Nieuwe tijd gedateerd. Op de diverse historische kaarten die voor het bureauonderzoek zijn geraadpleegd, is geen bebouwing te zien. Deze kaarten dateren echter wel uit de 19^e eeuw. Het aangetroffen fragment muurwerk kan tot een dermate klein gebouw behoord hebben, dat deze niet is opgetekend. De relatief ondiepe fundering ervan wijst hier tevens op. In het kader van het historisch landgebruik (boomgaard en tuin) moet dan gedacht worden aan een schuur. Dergelijke gebouwen komen binnen het plangebied wel voor op de Bonnebladen vanaf 1880. Het is dan ook waarschijnlijk dat het fragment muurwerk hiertoe heeft behoord en dateert uit de late 19^e eeuw.

De bodemopbouw die is gedocumenteerd wijst op een beperkte invloed van (sub)recente grondverstorende werkzaamheden. Dat betekent dat als er archeologische restanten in de bodem aanwezig zijn, deze nog relatief intact moeten zijn gebleven. Aangezien deze niet in voldoende aantal of bijzonderheid zijn aangetroffen, kan worden geconcludeerd dat het plangebied in het verleden niet intensief is gebruikt. Een typering van de vindplaats moet derhalve gezocht worden in de categorie landbewerking/landinrichting.

7.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die in het Programma van Eisen zijn gesteld zullen hier worden beantwoord op basis van de bevindingen van het proefsleuvenonderzoek.

Onderzoeksvragen

1. *Kunnen binnen het onderzoeksgebied intacte archeologische vindplaatsen verwacht worden?*

Op basis van de weinige aangetroffen sporen kan er binnen het plangebied geen intacte archeologische vindplaats uit de IJzertijd/Romeinse tijd worden verwacht.

De aanwezigheid van een sloot en een fragment muurwerk wijzen op de aanwezigheid van bewoning in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Echter, deze bewoning heeft vermoedelijk buiten het plangebied bestaan. De sloot en het fragment muurwerk wijzen op een vorm van landinrichting. De sloot zal een perceelgrens en/of mogelijkheid tot ontwatering betreffen, terwijl het muurwerk waarschijnlijk tot een schuur behoort, die in de boomgaard/tuin heeft gestaan.

2. *Komen de resultaten van het onderzoek overeen met de resultaten uit het booronderzoek en met de archeologische verwachtingszone in het gemeentelijk beleid en zo nee, kan de verwachting naar boven of naar beneden worden bijgesteld?*

De resultaten komen goed overeen met het booronderzoek. Er zijn echter geen restanten uit de IJzertijd/Romeinse tijd aangetroffen, uitgezonderd een kleine concentratie dierlijk botmateriaal. Wat dat betreft kan de verwachting naar beneden worden gesteld.

De aanwezigheid van een laatmiddeleeuwse sloot, met aardewerk en bouwpuin, wijst op bewoning in de nabijheid. Aangezien de exacte locatie niet kan worden bepaald, kan de verwachting wat dat betreft worden gehandhaafd.

3. *Wat is de bodemkundige opbouw van het onderzoeksgebied?*

Het antwoord op deze vraag staat uitgebreid beschreven in hoofdstuk 4 – Fysische geografie.

4. *Is de in het booronderzoek aangetroffen humeuze laag inderdaad een aanwijzing voor een vindplaats, of heeft deze een natuurlijke oorsprong. Wat zegt dit voor de archeologische verwachting bij het aantreffen van deze laag in de nabije omgeving?*

De aangetroffen vegetatiehorizont (of humeuze laag) wijst op een natuurlijke bodemontwikkeling. Het landschap in de nabije omgeving was droog genoeg om op te wonen. De vondst van dierlijk botmateriaal wijst hier op, het betreft hier naar alle waarschijnlijkheid gedomesticeerd vee. De afwezigheid van andere sporen en vondsten toont aan dat dit gebied niet (intensief) is bewoond of bewerkt.

5. *In welke mate is de bodem geërodeerd of verstoord?*

De bovenzijde van de natuurlijke bodem, direct onder de bouwvoor, is afgetopt. De mate hiervan is lastig te bepalen. Aan de hand van het aangetroffen muurwerk en de sloot, zal dit beperkt zijn geweest.

6. *Indien er sprake blijkt te zijn van een vindplaats, wat is de aard, de datering, het complextype, de omvang, de diepteligging, de conserveringstoestand, de gaafheid, de locatie, de uiterlijke kenmerken en mogelijke verstoringen van de archeologische sporen en vondsten?*

Er zijn twee vindplaatsen aangetroffen, beiden direct onder de bouwvoor en beiden relatief goed geconserveerd. De oudste vindplaats betreft bewoning uit de Late Middeleeuwen, in de vorm van een sloot. De sloot zal een perceelgrens en/of mogelijkheid tot ontwatering betreffen, behorende tot een erf, waarvan de daadwerkelijke bewoning waarschijnlijk buiten het plangebied heeft bestaan. Gezien de afwezigheid van andere sporen van landbewerking, betreft het een wat verder weg van het erf gelegen stuk eigendom, wellicht gebruikt als akker- of weideland.

De tweede vindplaats betreft een boomgaard/tuin uit de late 19^e eeuw, waarvan het aangetroffen muurwerk behoort tot een schuur of andere relatief lichte bebouwing.

7. *Zijn er aanwijzingen voor gebouwen en/of erven uit de laat-Romeinse tijd of de Middeleeuwen en zo ja, wat is hun datering? Is er sprake van meerdere afzonderlijke perioden van bewoning of is er sprake van bewoningscontinuïteit gedurende een bepaalde periode? Kan de functie van de gebouwen worden bepaald?*

Er zijn geen aanwijzingen voor bewoning gedurende de laat-Romeinse tijd.

Puinmateriaal en aardewerk dat in een sloot is aangetroffen wijst op bewoning in de Late Middeleeuwen. Deze bewoning heeft echter waarschijnlijk buiten het plangebied gestaan.

Een fragment muurwerk dateert vermoedelijk uit de late 19^e eeuw en behoort tot bebouwing die in de boomgaard/tuin heeft gestaan.

8. *Zijn er sporen gevonden van vroegere perceleringsstructuren?*

De aangetroffen sloot wijst op een vorm van percelering. Deze komt niet overeen met de percelering die op de kadastrale minuut uit 1811-1832 staat afgebeeld. Het is duidelijk dat deze percelering sinds de Late Middeleeuwen is gewijzigd.

9. *Zijn er water- of beerputten en/of afvalkuilen aanwezig?*

Dit type sporen is niet aangetroffen. Gezien de vondst van zowel aardewerk als bouw materiaal kan de sloot als afvaldump worden gezien.

10. *Wat is de archeologische waarde, volgens de KNA-waarderingssystematiek, van het plangebied en welke consequenties heeft dat voor de geplande ontwikkeling?*

De archeologische waarde is onvoldoende om van een behoudenswaardige vindplaats te spreken. De geplande ontwikkeling kan volgens het selectieadvies dat verderop in dit rapport wordt gepresenteerd, vrijgegeven worden voor verdere ontwikkeling.

11. *Indien er geen sprake blijkt te zijn van een vindplaats: zijn de resultaten van het onderzoek representatief voor hele plangebied?*

De resultaten met betrekking tot het oudere niveau, IJzertijd/Romeinse tijd zijn representatief voor het hele plangebied.

8 Waardering en selectieadvies

8.1 Waardering van de vindplaats

De waardestelling, zoals voorgeschreven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1, specificatie VS06) gebeurt op drie niveaus: belevingswaarde, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit. De eerste is niet van toepassing omdat de vindplaats niet bovengronds zichtbaar is. Alleen de laatste twee niveaus zijn op deze vindplaats van toepassing. De fysieke kwaliteit van de vindplaats is gebaseerd op haar conservering en gaafheid. De conservering geeft aan de mate waarin het archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven, de gaafheid in hoeverre de vindplaats nog compleet is. De beoordeling is voor zowel gaafheid als conservering: drie punten voor hoge, twee punten voor middelhoge en één punt voor lage kwaliteit.

Individuele vondsten zijn matig geconserveerd. Het aardewerk dat verzameld is tijdens het aanleggen van de sporenvlakken is matig verweerd en gefragmenteerd. De grondsporen zijn goed bewaard gebleven, alhoewel ze wel beperkt zijn aangetast door latere bodemverstorende werkzaamheden. De gaafheid/conservering van sporen en vondsten wordt middelhoog gewaardeerd. De waardering van beide fysieke kwaliteitscriteria is in totaal 4 punten. Dit is een score die middelmatig is en die haar het predicaat 'niet behoudenswaardig' oplevert (tabel 6).

Ook op inhoudelijke kwaliteit, uitgedrukt in waarden voor zeldzaamheid, informatie- en ensemblewaarde, wordt de vindplaats beoordeeld met hetzelfde puntensysteem. Op zeldzaamheid is de score laag. De functie van de aangetroffen sporen is zeer algemeen. De sloot en bijgaande afrastering duiden op een vorm van landinrichting/bewerking die weinig zegt over de aanwezigheid of datering van daadwerkelijke bewoning. Het fragment behoort tot een gebouw, maar over de vorm, functie en uiterlijk valt weinig te zeggen. Ook op informatiewaarde is de score voor de waardering laag. De sloot en bijgaande afrastering zijn goed te dateren, en behoren vermoedelijk tot een laatmiddeleeuws boerenerf. De sloot die is aangetroffen vertegenwoordigt een vorm van percelering of ontwatering, een zeer algemeen voorkomend fenomeen in Nederland. Het fragment muurwerk behoort waarschijnlijk tot een schuur, staande in een boomgaard of tuin. De bijdrage aan kennisvorming over het verleden is minimaal. De ensemblewaarde wordt laag gewaardeerd. Vanwege de zeer algemeen voorkomende functie is een vergelijking met omliggende vindplaatsen niet relevant. Bovendien betreft het dermate weinig sporen, dat er waarschijnlijk sprake is van extensief landgebruik, zoals akker- of weidegrond in de Late Middeleeuwen, en een boomgaard of tuin in de late 19^e eeuw. De totale score voor de inhoudelijke kwaliteit is 3 en de waardering van de vindplaats op basis van deze criteria is dan ook laag.

Tabel 6. Scoretabel waardestelling (naar KNA, versie 4.1).

Waarden	Criteria	Scores			
		Hoog	Midden	Laag	Totale score
Beleving	Schoonheid	Wordt niet gescoord			
	Herinneringswaarde	Wordt niet gescoord			
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	2			3 (≥ 5 behoudenswaardig)
	Conservering	2			
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	1			3 (≥ 7 behoudenswaardig)
	Informatiewaarde	1			
	Ensemblewaarde	1			
	Representativiteit	N.v.t.			

8.2 Selectieadvies

Op basis van de resultaten van het archeologisch onderzoek adviseert ADC ArcheoProjecten de bevoegde overheid de locatie vrij te geven voor verdere ontwikkeling. Het is onwaarschijnlijk dat het plangebied in het verleden (intensief) bewoond of in gebruik is geweest, anders dan als akker- of weidegrond in de Late Middeleeuwen, en als tuin of boomgaard in de late 19^e eeuw.

ADC ArcheoProjecten wijst de opdrachtgever er op dat de bevoegde overheid beslist of dit advies al dan niet wordt opgevolgd; indien deze een andere mening is toegedaan, dient u rekening te houden met vervolgonderzoek.

Indien bij verdere graafwerkzaamheden alsnog archeologische waarden en resten worden aangetroffen, dienen deze conform de Erfgoedwet, art. 5.10, direct te worden gemeld. In de praktijk kan melding het beste direct plaatsvinden bij de gemeente (de bevoegde overheid).

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2005: *Landschappelijk Nederland*. Assen (Fysische Geografie van Nederland). Derde, geheel herziene druk.

Centraal College van Deskundigen (CCvD), 2006, *Leidraad KNA Eerste Hulp bij Kwetsbaar vondstmateriaal*.

Zee, R.M. van der & Kruijthof M.L., 2019: *Secretaris Verhoeffweg 21A, Naaldwijk (gemeente Westland). Een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek*. ADC-rapport 4913, Amersfoort.

Berg, J.M. van den, 2005: *Plangebied Koningstraat/Prins Hendrikstraat te Naaldwijk, gemeente Westland; een inventariserend archeologisch veldonderzoek: proefsleuven*. RAAP rapport 1230. Amsterdam.

Kadaster, 1819: *Kadastrale kaart 1811-1832: Naaldwijk, Zuid Holland, sectie E, blad 02 (MIN08121E02)*.

Kerkhof, M., 2012: *Toelichting bij de archeologische beleidskaart van de gemeente Westland*. Delftse Archeologische Notitie 20. Delft.

Rietkerk, M., 2005: *Plangebied Koningstraat/Prins Hendrikstraat te Naaldwijk, gemeente Westland; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek*. RAAP-notitie 1156. Amsterdam.

SIKB, 2016: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA)*. Gouda.

Stouthamer, E., K.M. Cohen & W.Z. Hoek, 2015: *De vorming van het land. Geologie en geomorfologie*. Utrecht.

Vos, P., met bijdragen van M. IJsselstein, S. Jongma & S. de Vries, 2017: *Het ontstaan van Westland-Delfland, gebaseerd op paleolandschappelijk onderzoek en getijsysteemkennis. Toelichting op de regionale paleolandschappelijke kartering, uitgevoerd in het kader van het uitbrengen van de Atlas van het Westland*. Delftse Archeologische Rapporten 130. Delft.

Websites

www.archeologieinnederland.nl

www.noaa.nl

Lijst van afbeeldingen

- Afb. 1. Locatie van het plangebied.
- Afb. 2. Detailopname van het plangebied (rood kader).
- Afb. 3. Locatie van het plangebied (rood), met uitgevoerde proefsleuven (blauw), en locatie van de gedocumenteerde profielkolommen (geel).
- Afb. 4. Het vlak wordt met de metaaldetector afgezocht.
- Afb. 5. Noordelijke profielkolom in put 2.
- Afb. 6. AlleSporenKaart. Vet gedrukt de putnummers, in zwart de spoornummers.
- Afb. 7. Links het fragment muurwerk (spoor 3).
- Afb. 8. Rechts de sloot (spoor 2/4).
- Afb. 9. De aangetroffen sporen, geprojecteerd op de kadastrale minuut van 1811-1832. De oriëntatie van de aangetroffen sloot is aangegeven met een oranje stippellijn.
- Afb. 10. De proefsleuven (blauw) op het Bonneblad van 1880.
- Afb. 11. De proefsleuven (blauw) op het Bonneblad van 1896.

Lijst van tabellen

- Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.
- Tabel 2. Aantal sporen per categorie
- Tabel 3. Oppervlakte proefsleuven en maaiveld-/vlakhoogtes
- Tabel 4. Vondstaantallen
- Tabel 5. Aangetroffen aardewerk
- Tabel 6. Scoretabel waardestelling (naar KNA, versie 4.1).

Bijlage 1: Sporenlijst

Putnr	Vlaknr	Spoornr	Aardspoor	Vlakovorm	Vorm_coupe	NAP_boven	Diepte
1	0	1	PA	RND		-1, m	15, cm
1	1	2	SL	LIN	KOM	-1,4 m	70, cm
1	0	3	MU	VRK	RHK	0, m	18, cm
3	1	4	SL	LIN	KOM	-0,2 m	70, cm
3	0	999	REC			-0,1 m	
3	1	4000	LG	LIN			
1	1	4000	LG	LIN	LIN	-1,3 m	20, cm
2	1	4000	LG	LIN			
2	1	5000	LG	LIN			
1	1	5000	LG	LIN			
3	1	5000	LG	LIN			

Bijlage 2: Vondstenlijst

Vondstnr	Put	Vlak	Vak	Spoor	Vulling	Inhoud	Verzamel
1	1	1		2	1	AW	AANV
2	2	1		4000	1	AXB	AANV
3	3	1		4	1	BOUWMAT	AANV

Verklarende woordenlijst

Antropogene sporen Alle immobiele sporen van menselijke oorsprong, variërend van paalgaten of fosfaatvlekken tot muurresten.

AMK Archeologische Monumentenkaart geeft een overzicht van gewaardeerde archeologische terreinen in vier categorieën: 1). Archeologische waarde, 2) Hoge archeologische waarde, 3) Zeer hoge archeologische waarde en 4) Zeer hoge archeologische waarde beschermd. De AMK is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de RCE en de provincies en wordt beheerd door de RCE.

Archeologische indicatoren Indicatief archeologisch materiaal dat bij (boor)onderzoek een aanwijzing kan zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van een archeologische vindplaats.

Archis Archeologisch Informatie Systeem. Dit door de RCE beheerde systeem bevat informatie over o.a. onderzoeksmeldingen, vondstmeldingen, waarnemingen, complexen en monumenten.

¹⁴C Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CMA Centraal Monumenten Archief.

Conservering De mate waarin anorganische (aardewerk, vuursteen, metaal, glas etc.) en organische archeologische resten (bot, zaden, hout etc.) bewaard zijn gebleven.

Ensemblewaarde De meerwaarde die aan een vindplaats wordt toegekend op grond van de mate waarin sprake is van een landschappelijke en/of archeologische context.

Ex situ Niet ter plaatse. Aanduiding die wordt gebruikt om aan te geven of grondsporen en / of artefacten zich niet meer op de oorspronkelijke plaats in de bodem bevinden. Behoud ex situ is het bewaren van de archeologische informatie door definitief onderzoek (opgraven, documenteren en registreren).

Gaafheid De mate van (fysieke) verstoring van de bodem en/of de (eventueel aanwezige) archeologische waarden, zowel in verticale zin (diepte) als in horizontale zin (omvang).

Herinneringswaarde De herinnering die een archeologisch monument oproept over het Verleden.

IKAW Indicatieve kaart van archeologische waarden, een door de RCE geproduceerde kaart op landelijk niveau met de verwachte relatieve of absolute dichtheid van (bepaalde) archeologische verschijnselen in de bodem.

IVO Inventariserend VeldOnderzoek. Het verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting, gebaseerd op het bureauonderzoek middels waarnemingen in het veld.

Informatiewaarde De betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden. De informatiewaarde wordt bepaald door de mate waarin (een opgraving van) het monument een bijdrage kan leveren aan nieuwe kennisvorming over het verleden.

In situ Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponneerd, weggegooid of verloren. Behoud in situ is het behouden van archeologische waarden in de bodem.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

PVA Plan van Aanpak. Een door de opdrachtnemer op te stellen plan voor de uit te voeren werken waarmee beoogd wordt aan de vereisten zoals geformuleerd in het Programma van Eisen en/of het ontwerp te voldoen. Ook wordt hierin een voorstel gedaan voor de werkwijze waarmee de in het Programma van Eisen en/of ontwerp geformuleerde resultaatsverwachtingen bereikt kunnen worden.

PVE Programma van Eisen. Het PvE is een door een bevoegde overheid opgesteld of bekrachtigd document dat de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats geeft en de daaruit af te leiden eisen formuleert met betrekking tot het uit te voeren werk.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Representativiteit De mate waarin een bepaald type vindplaats typerend is voor een periode dan wel een gebied.

RTS Robotic Total Station. Hiermee worden vlakken direct digitaal ingemeten.

Schoonheid De esthetisch-landschappelijke waarde van een archeologisch monument, die vooral in zichtbaarheid tot uiting komt.

Selectieadvies Archeologisch inhoudelijk advies over de behoudenswaardigheid van een vindplaats. Dit wordt opgesteld aan de hand van de waarderingscriteria.

Zeldzaamheid De mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied.

Afkortingen in de database

REFERENTIELIJSTEN

Versie 1.6

AARD SPOOR

Aard van het spoor

<u>Code</u>	<u>Omschrijving</u>
AKR	(oude) akkerlaag
AWC	aardewerkconcentratie
BA	balk
BES	beschoeiing
BG	boorgat
BKS	bekisting
BOC	botconcentratie
BPA	beschoeiing, palen
BPL	beschoeiing, planken
BPT	beerput/beerkuil
BRL	brandlaag
BU	bustum
BUN	visbun
BV	bouwvoor
CR	crematiegraf
DIG	dierbegraving
DK	drinkkuil
DLT	doorlaat (door een muur)
DP	depressie
DR	drain
EG	erfgreppel
ES	esdek
FU	fuik
GA	gracht
GE	geul
GHE	grafheuvel
GR	greppel
GRK	grafkuil
GT	goot
HA	haard
HAK	haardkuil
HG	huisgreppel
HKC	houtscoolconcentratie
HI	hoefindruk
HO	hout
HU	hutkom
IN	inhumatiegraf
KEL	kelder
KGO	ovale kringgreppel
KGR	ronde kringgreppel
KGv	vierkante kringgreppel
KL	kuil
KS	karrenspoor
LAK	laklaag
LAT	latrine
LG	laag
LO	ophogingslaag
LS	stortlaag
MI	muurinsteek
MR	muur
MSK	mestkuil
MST	muursteen
MU	muuruitbraak
NV	natuurlijke verstoring
NVD	dierlijke verstoring
NVP	plantaardige verstoring

OV	oven
PA	houten paal
PAK	paal met paalkuil
PG	paalgat
PGK	paalgat met paalkuil
PK	paalkuil
PL	plank
PLW	plaggenwand
PO	poel
POE	poer
POT	potstal
PS	ploegspoor
PSE	ploegspoor, eergetouw
PSK	ploegspoor, keerploeg
REC	recent
RPA	palenrij
RPG	rij paalgaten
RPK	rij paalkuilen
RPL	rij planken
SG	standgreppel
SI	silo
SL	sloot
SPB	spaarboog
SPG	spitsgracht
SS	spitspoor
ST	steen
STC	steenconcentratie
VL	vlek
VR	vloer
VSC	vuursteenconcentratie
VW	vlechtwerk
WA	waterput
WG	weg
WK	waterkuil
WL	wal
WOO	woonlaag
XXX	onbekend

VLAKVORM

Vorm van het spoor op het horizontale vlak

<u>Code</u>	<u>Omschrijving</u>
LIN	lineair
ONR	onregelmatig
OVL	ovaal
RHK	rechthoekig
RND	rond
SIK	sikkelvormig
VRK	vierkant

KLEUR

Duiding van de kleur

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
BE	beige
BL	blauw
BR	bruin
GL	geel
GN	groen
GR	grijs
OR	oranje
PA	paars
RO	rood
RZ	roze
WI	wit
ZW	zwart

Daarnaast:

D	donker
L	licht
SCH	schoon
VL	vuil
ZR	zeer

DBRGR = donkerbruin (hoofdkleur is dan grijs)

COUPEVORM

Vorm van de onderkant van het spoor in de coupe

<u>Code</u>	<u>Omschrijving</u>
ONR	onregelmatig
PNT	punt
RND	rond
VLK	vlak
KOM	komvormig
REV	revolvertas
VRK	vierkant
RHK	rechthoekig
NG	niet gecoupeerd

INSLUITSEL

Aard van een insluitel van een vulling

Code	Referentie
AS	as
AW	aardewerk vaatwerk
BOT	bot (geen schelp)
BS	baksteen
BW	bouwaardewerk (baksteen, dakpan, tegel)
FE	ijzeroer
FF	fosfaat
GL	glas
HK	houtschool
HL	huttenleem
HT	hout
KI	kiezel
LR	leer
MET	metaal
MN	mangaan
NS	natuursteen
OKR	oker
SCH	schelp
SL	slak
VKL	verbrande klei
VST	vuursteen

TEXTUUR

Textuur van een vulling met NEN-classificatie

Code	NEN	Referentie
K	K	klei
ZK	Ks1	zware klei
MK	Ks2	matig zware klei
LK	Ks3	lichte klei
Z-K		zandige klei
ZI		zavel
ZZI	Kz1	zware zavel
MZI	Kz2	matig lichte zavel
LZI	Kz3	lichte zavel
L	L	leem
SL	Lz1	siltige leem
Z-L	Lz3	zandige leem
V	V	veen
V1	Vk3	venige klei
V2	Vk1	kleilig veen
V3	VKM	mineraalarm veen
Z-V	Vz1	zandig veen
Z	Z	zand
FZ	Zs1	fijn zand
MZ	Zs1	middelgrof zand
GZ	Zs1	grof zand
ILZ	Zs2	iets lemig zand
LZ	Zs3	lemig zand
IGHZ	g1	iets grindhoudend zand
MGHZ	g2	matig grindhoudend zand
SGHZ	g3	sterk grindhoudend zand
V-Z	Vz3	venig zand
G	G	grind
FG		fijn grind
GG		grof grind
IZHG	Gz1	iets zandhoudend grind
MZHG	Gz2	matig zandhoudend grind
SZHG	Gz3	sterk zandhoudend grind
ST		steen
HT		hout
H0	h1	humushoudend
H1	h2	matig humeus
H2	h3	humusrijk

INHOUD

Aard van het materiaal van een vondst

Code	Referentie
AW	aardewerk vaatwerk
AWG	gedraaid aardewerk
AWH	handgevormd Aardewerk
BAKSTN	baksteen
DAKPAN	dakpan
AXB	bot (geen schelp)
OMB	bot menselijk
ODB	bot dierlijk
CREM	crematieresten
BOUWMAT	bouwaardewerk (keramisch, geen steen)
COP	coproliet
GLS	glas (geen slak)
HK	houtschool
HT	hout (geen houtschool, geen plantaardige resten)
KER	keramische objecten (weefgewichten e.d.)
ODL	leer
MXX	metaal (geen slak)
MCU	koper/brons
MFE	ijzer
MPB	lood
MIX	gemengd
SXX	natuursteen (geen vuursteen)
PIJP	pijpenkoppes en -stelen
SCH	schelp
SLAK	slakken
TEGEL	tegel
OTE	textiel, touw
HUTTELM	verbrande klei (geen lemen gewichten)
SVU	vuursteen
XXX	overig

MONSTER

Aard van een monster

Code	Referentie
MA	monster algemeen
MAR	monster artropoden
MBOT	monster bot
MC14	monster voor ¹⁴ C-datering
MCH	chemisch monster
MCR	crematiemonster
MD	monster voor dendrochronologisch onderzoek
MDIA	diatomeemonster
MDNA	DNA-monster
MFF	fosfaatmonster
MHK	houtschoolmonster
MHT	houtmonster
MP	pollenmonster
MSC	schelpenmonster
MSL	monster slijpplaat
MZ	zadenmonster voor botanisch onderzoek

VERZAMELWIJZE

Manier waarop een vondst of monster is verzameld.

Code	Referentie
AAC	aanleg coupe (handmatig schaven)
AANV	aanleg vlak of profiel (handmatig)
BIGB	bigbag
COUP	couperen (handmatig)
DETC	detectorvondst
LICH	lichten (vondst met omringende grond integraal verwijderd)
MAA	machinale aanleg
MAF	machinale afwerking (of machinaal couperen)
MSCH	machinaal schaven
PUNT	puntvondst (ingemeten)
SCHA	uitschaven (handmatig)
SPIT	uitspitten (handmatig)
TROF	troffelen